Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FORENING & MUSEUM

Nr. 1 marts 2005

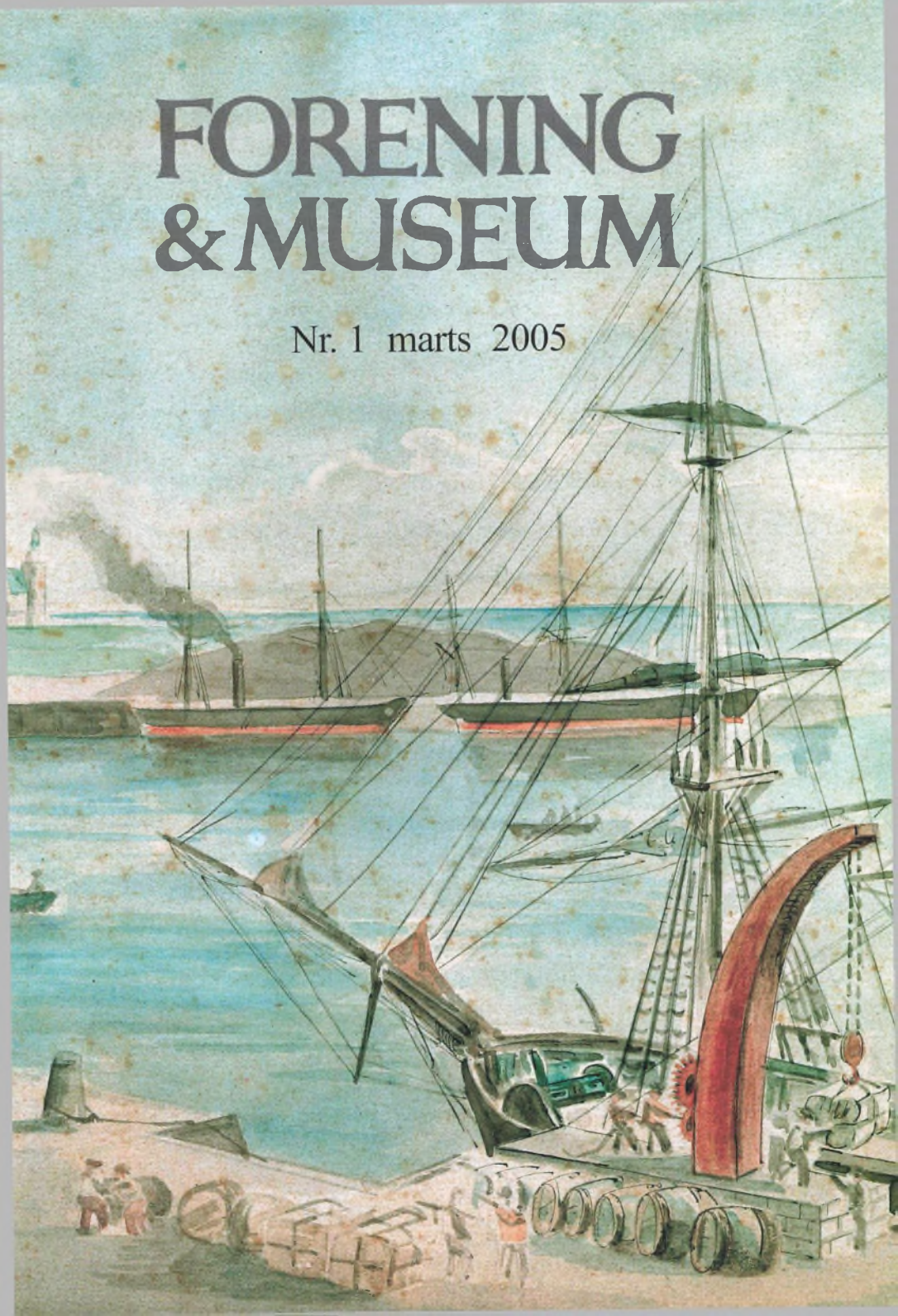

Øresundstolden er atter aktuel

Så lykkedes det endelig Helsingør at få sikret formidlingen af en af verdenshistoriens væsentlige - og samtidig meget komplicerede - elementer, nemlig Øresundstolden. Denne, af alverdens søfarende nationer forhadte, urimelige og besværlige afgift, som alle skibe, der passerede Kronborg blev afkrævet, var samtidig basis for Helsingørs velfærd og har inddirekte skabt den by, vi allesammen er så stolte af at vise frem til alverdens turister og vore egne borgere.

Kommunens økonomiudvalg har nemlig nu besluttet at afsætte det nødvendige beløb til lejemålet og driften af den allerede så bekendte og populære Skibsklarerergaard i Strandgade 91, der vil blive varetaget af et dertil etableret driftselskab. Det betyder, at Helsingoranere og turister kan glæde sig til en seværdighed af helt unik karakter. Byen vil få et hus, hvor man for et øjeblik kan forlade vor hektiske nutid og vandre et par hundrede år tilbage i tiden og få en klar fornemmelse af, hvordan i hvert fald den mere velstillede del af byens befolkning levede dengang, og hvorfor Øresundstolden egentlig var af så stor betydning for Helsingør - og ikke mindst for statskassen.

I løbet af foråret går museet i gang med indretning af huset til sit nærmest øko-museale formål og allerede i år bliver der adgang til mange af de nye seværdigheder og aktiviteter i huset. Og så vil den gode, gamle skibsklarererbutik naturligvis atter blive åbnet - dennegang med varer, man ikke, eller i hvert fald kun sjældent, finder andre steder. ***LBM***

Forsiden

I 1862 var Helsingør Havn blevet udvidet betydeligt ved udgravning af et helt nyt havnebassin ind i terrænet mellem byen og Kronborg. Akvarellen, der her er gengivet i et passende udsnit, er udført i 1861 af en os ubekendt kunstner og dannede forlæg for den nok bedre kendte xylografi i det engang så populære Illustreret Tidendes bind 2 fra 1861, der således kunne give en dugfrisk beretning om Helsingørs nye havn. Akvarellen vil være at finde blandt mange spændende illustrationer i stor, flot opsat billedbog om værftområdets historie, der udkommer i løbet af foråret.

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansvh.)
Lone Hvass
Kenno Pedersen

Tryk: A-Print, Espergærde

Lay-out: ©Lars Bjørn Madsen 2003

Forening & Museum
er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december.
Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer
kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen) eller til Jens Erik Nielsen, Mariehøj 52 3000 Helsingør, tlf: 4921 7087.

Kronborgfontænen og motetterne

af Lone Hvass

Inden Kronborg stod færdigbygget, var slottets springvand – antagelig på foranledning af Thyge Brahe - bestilt i 1576 hos en broncestøber i Nürnberg, Georg Labenwolff; men arbejdet varede i mange år og kostede store summer. Syv år med megen brevskriveri og trakasserier inden bronzestøberen kom til Helsingør i 1583 for at opstille brønden. Kongens stenhuggere havde udfærdiget en sekskantet kumme af tufsten. Selve vandkunsten blev smykket med 36 figurer af bronze. På hvert hjørne af kummen knælede en skytte, som rettede sit våben mod den høje stensøjle midt i bassinet. Der var tre bueskytter i østerlandske dragter, og de andre forestillede hageskytter fra forskellige europæiske nationer. Selve søjlen var opdelt i 4 dele, som alle var smykket med mytologiske figurer. Øverst stod havguden med sit forspand af havheste; gruppen drejede rundt til trods for vandets tryk.

Alle figurerne var udført af en talentfuld nederlandsk billedhugger Johan Gregorius van der Schardt fra Nijmegen, som havde tilbragt flere år i Italien og vundet anseelse dér. Han kom til Helsingør og ledede støbningen. Fr. Weilbach mener i sit afsnit om Kronborg (L.P. Helsingør i Sundtoldstiden), at støbningen skulle have fundet sted i Gethuset i Helsingør. Ved samme lejlighed skulle han have udført buster af kongen og dronningen. Men det kan ikke være på Gethuset at broncefigurerne er støbt færdigt, for det er først i 1599 at kongen giver besked til sin bygmester, om at bygge Gethuset. Hvilket støberi, man så har benyttet, ved vi ikke noget om, men fontainen er senere repareret i kobbermøllen i Hellebæk. At indvielsen af fontainen har fundet sted under stor festivitas kan vi nok regne ud. Da brønden stod færdig, hørte der som det var tidens

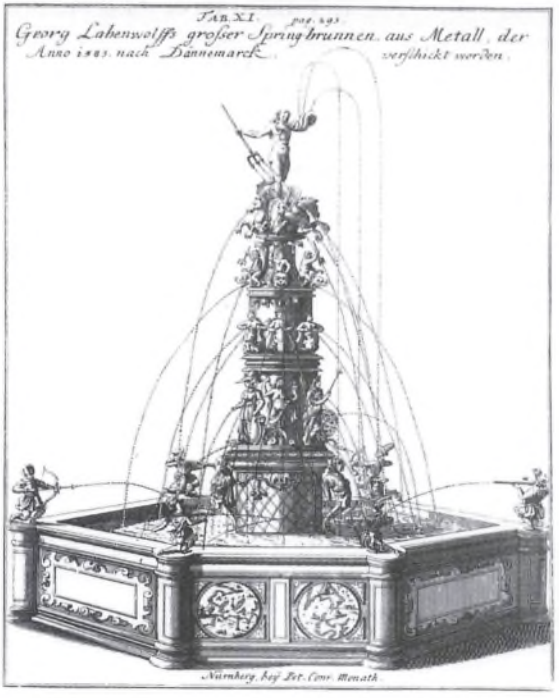

skik, endnu et kunstværk med oveni handelen, tre motetter, der helt enestående er bevaret til i dag. 3 digte blev sendt fra Nürnberg skrevet af den tyske digter Paulus Melissus Schede til Thyge Brahe med anmodning om - hvis han fandt digtene gode nok - at overrække dem til kongen. "Einen berühmbten Musicum alhie componiren lassen..." (en berømt musiker skulle have været komponisten). Men hvem komponisten til de tre Kronborg motetter er, ved man ikke. Der gættes på Lonhard Lechner der i Nürnberg var den berømteste musiker på dette tidspunkt. De tre motetter var af meget høj musikalsk kvalitet. I den første lovprises springvandets arkitektur og dens enkelte dele med nymfer, dryader og delfiner. I den anden fokuseres der på kongens og dronningens initialer, og i den tredje motet kommer uundgåeligt Guds almagt ind i billedet og i øvrigt kongens valgsprog.

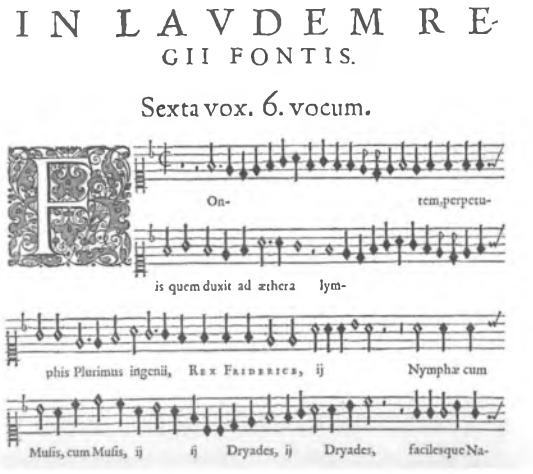

Det er i Flensborg, at man i 1984 har gjort det fornemme musikfund, der ved et rent mirakel har overlevet til i dag. De er fundet blandt en samling noder, der har haft en omtumlet tilværelse. Samlingens kornoder er blevet bestemt af musikhistorikeren Ole Kongsted og placeret i deres rette sammenhæng. Noderne er en vigtig brik til belysning af musiklivet ved Frederik 2's hof, som ellers har været lidt af en lakune i musikhenseende. Samlingen rummer omkring halvtreds komplette vokale værker, hvoraf halvdelen aldrig havde været hørt. Samlingen har tilhørt Hans Hartmann (født 1534), der som så mange slesvigere endte ganske højt i det danske embedsmands hieraki. Hans hus på Søndertorv i Flensborg har dannet rammen om det musikliv, hvortil noderne har hørt. I 1592 blev Hartmann ansat som enkedronng Sophies rentemester, og hun bekostede senere hans epitafium opsat i Roskilde Domkirke 1606, hvor han døde på vej hjem til Flensborg. Øjensynligt har hun værdsat ham meget højt og derfor overladt ham de motetter, som har hørt til indvielsen af fontainen.

Men anderledes, gik det som bekendt med selve fontainen. Under den svenske besættelse 1658 –59 plyndrede fjenden slottets herligheder. Den langfingrede svenske dronning Hedvig Eleonora var den værste. Hun stjal ikke alene vandkunsten på Kronborg, men også den på Frederiksborg med i alt et halvt hundrede bronzefigurer. De skulle bruges til udsmykning af hendes ny slot Drottningholm uden for Stockholm. Kun figurerne fra Frederiksborg blev opstillet i slotsparken, dog først efter at de kongelige monogrammer og andet der kunne afsløre oprindelsen, omhyggeligt var savet af. Kronborg-figurerne er forsvundet. Man mener at de tre gudinder

er havnet på Sveriges Nationalmuseum, men man er ikke sikker. Seks andre figurer er smeltet om, og metallet, en portion på to en halv tons, er brugt til støbning af de løver, som siden 1704 har vogtet Stockholms slot. Frederik den Andens bordhimmel som blev stjålet ved samme lejlighed vil blive udstillet på Kronborg i anledning af renæssanceåret, så vi kan allerede begynde at glæde os. Det ville være en god ide at åbne udstillingen med Kronborg motetterne. Men hvis vore læsere allerede har lyst til at stifte bekendskab med disse, er de udgivet af Det Kgl. Bibliotek med faksimilinodeskrift og Ole Kongsteds tekst. Endelig findes noderne med almindelig nodeskrift udgivet i 1992 af Engstrøm & Sødrings Musiskforlag og findes tillige på en CD med Capella Hafniensis.

Villa Niti på Nordre Strandvej

Nordre Strandvej 34 i Helsingør er en ejendom med en ganske spændende kulturhistorie, beskrevet levende af Klaus Otto Kappel i museets årbog 2000. Nu har museet erhvervet et hidtil ukendt billede af ejendommen fra dengang, den fremtrådte i umiskendelig italiensk renæssancestil med sit åbne, campanileagtige tårn. Et herligt eksempel på en typisk prangende sommervilla, opført af hestehandleren og byggespekulanten Niels Josephsen. Villaen fik navnet NITI, som er en sammentrækning af hans egne initialer NJ og hustruen Thoras TJ. Billedet viser, at man også dengang kunne finde på at gemme sine herligheder bag et højt plankeværk, trods datidens fredelige strandvej. Nye ejere omdøbte omkring 1907 ejendommen til sit nuværende "Terra Nova" og lod huset underkaste en gennemgribende ombygning og stilmæssig ændring. ***LBM***

Lidt mere om undersøgelserne af Hammermøllen, kobbermøllen og gethuset

Torben Bill-Jessen, Lone Hvass og Jonna Gustavson Nielsen arbejder støt og roligt videre, med projektet omkring Kronborgs Gethus, Hammermølle og Kobbermølle. Vi har nu affotograferet ikke mindre end 1500 regnskabsark fra begge møller i Hellebæk og fra Gethuset i Helsingør. Et endnu større arbejde går for sig, når de digitale foto sidder i computeren - hvert enkelt foto skal tilpasses, inden det kan lagres på en CD-rom og bringes ud til Nofo-print for udskrift. Takket været Torbens flid er hovedparten af alle tre pakker med fæstningsregnskaberne for perioden 1600–1640 nu lavet i to kopier, et sæt til Hammermøllens Arkiv og et til Helsingør Bymuseum.

Torben har udskrevet tekster angående de mest spændende kobber- og jernarbejder, som er tilvirket på møllerne. De mange forskellige kanontyper, kobberkøkkentøjet, store og små kobberkar, korpusarbejder, jerngenstande, beslag til vogne, låse, gitre osv. Arbejdet på de tre afdelinger af kongens rustningsindustri fordeler sig mere og mere tydeligt, således at det meget jernarbejde helt klart finder sted på Hammermøllen - som i øvrigt var indrettet nede i den bygning, der i dag kaldes for Probermesterboligen. Her laves beslag til postvognene, murankre til bygninger, her gives ordre på 56 håndlænker og kæder til de uvillige bønder, søm til tusindvis af sadler, fiskeredskaber, og - som noget meget væsentlig her - finder udboringen af kanonerne sted, dvs. at den inderste kærne, som kanonerne er støbt over, bores ud til sidst, inden kanonen er færdig. På Kobbermøllen nede ved stranden støbes der korpusarbejder, badekar, køkkentøj, og i Gethuset i Helsingør støbes kanonerne, "de gamle konger", "slanger" "drager "½ kartover,m.m. Her er ikke vandkraft, men der fyres godt op med engelske kul i smelteovnen, der ligger på hjørnet af Sct. Annagde og Kongensgade. En hel del reparationer af vandkunsten på Frederiksborg Slot, men også på Kronborg (se artiklen side 3 ff) finder sted på Kobbermøllen. Det er også her at kummen til Caritas-springvandet bliver støbt.

I regnskaberne kan vi følge dagligdagen derude i møllerne til og fra Kronborg, æselvognen, arbejdsvognene og rustvognen. Vi kan også følge skudefarten mellem møllerne og Kronborg og videre til landets slotte og fæstninger, der modtog diverse arbejder fra møllerne. Vi vil slet ikke her afsløre alle de spændende historier, som begynder at dukke frem i takt med undersøgelser i Teglstrup Hegn og Hammermølleskoven. På et eller andet tidspunkt skulle det nemlig gerne blive til en bog om en af Danmarks allerældste industrier. Til marts fortælles om projektet i Folkeuniversitetsrækken på Bymuseet, men vi påtænker naturligvis også foredrag i Hammermøllen - i Hellebæk-Aalsgarde Egnshistoriske Forening.

Det var takket været den gamle lokalhistoriker major Valentiner, at vi blandt andet kom på sporet af den fantastiske industrihistorie, som ligger og gemmer sig i arkivet og ikke mindst i landskabet derude.

Ude på Langelinie står det store mindesmærke for orlogskibet "Dannebrog", der deltog i slaget i Køge Bugt i 1710. Fire af skibets ialt 94 kanoner er senere fisket op og anbragt ved foden af mindesøjlen for Ivar Hvidtfeldt og Dannebrog. Tre af kanonerne er de såkaldte gamle konger. "Uffe Vermundssøn og "Huglet" er støbt i Helsingør og ses på Torben Bill-Jessen fotografier side 7.

Eventyr og virkelighed

-en udstilling på Helsingør Bymuseum i anledning af H.C. Andersen-året

Her i det såkaldte H.C. Andersen-år åbner vi den 2. april en lille udstilling der tager sit udgangspunkt i de to eventyr "den lille Pige med Svovlstikkerne og "Det døende barn". Vi sætter fokus på den virkelighed og samtiden, som omgav Andersen og som var inspirationskilde til hans eventyr. De mange fattige børn i byens gade og børnearbejdet. Andersen skrev "Lykken kan ligge i en lille pind". De ældste tændstikker, svovlstikkerne, var små pinde dyppet i svovl. De blev f.eks. solgt på gaden af børn, som vi hører om i eventyret. I 1870'erne havde omkring en trediedel af børnene i de offentlige skoler arbejde. De fleste børn arbejdede ved landbruget, som bude og mælkedrenge, i værksteder eller med husarbejde. Den første statistik over børnearbejdet blev udarbejdet i 1873, kort ført fabrikslovens ikrafttræden.

Historien om barndommen er et mareridt, som vi først nu er ved at vågne på fra. Jo længere tilbage vi går i historien, jo dårligere har omsorgen for børnene været og jo oftere er børn blevet dræbt, forladt, terroriseret og misbrugt seksuelt. Fabrikstilsynets årlige beretninger viser, at 12% af børn under 14 år arbejder i tilsynets virksomheder i 1874, mens antallet i 1901 er faldet til 4 %.

Historien om en moder, hvorfra illustrationen herover stammer, har bund i datidens store børnedødelighed. I København døde hver femte barn i 1800-årene inden det var et år gammelt. Årsagen var tuberkulose, eller alle de kendte børnesygdomme, skoldkopper (småkopper) difteritis, lungebetændelse, den store kolera epidemi i 1853, hvor 4737 døde i København, og endelig fik de fattige en elendig kost. Men det var ikke altid kosten, der var årsag; selv blandt Frederik 6.'s egne børn døde 6 sønner og kun 2 piger overlevede.

Endelig fortæller vi i udstillingen om digtet "Historien om en moder", som H.C. Andersen skrev i sin latinskoletid her i byen i 1824, også et digt med inspiration i børnedødeligheden.

Virkeligheden i dag er den 3. verdens børnearbejde i Kina, Bangladesh, Indien m.m. samt børnedødeligheden samme sted. I Danmark i dag, dør der hvert år børn i trafikken. Udstillingen varer til 1.september.

Enevældens førende historiemaler i vor frue klosters kapitelsal

af Lone Hvass

Portræt af Hinrich Krock (1671-1738), malet af Salomon de Wahl

I Karmeliterklostrets smukke kapitelsal med dets fornemme hvælv udfærdiget af Adam van Düren, hænger tre meget store og mørke 1700-tals malerier. Malerierne blev i 1825 skænket til Sct. Mariæ Kirke, og de tilhørte en serie på oprindelig 12 malerier med gammeltestamentlige motiver, som blev malet i 1733–36 til galleriet på Hirschholm (Hørsholm) Slot, der blev nedrevet i 1810–12. Malerierne overførtes derefter i 1811 til den Kgl. Malerisamling på Frederiksborg Slot, men fem af dem blev af Frederik 6. foræret til Sct. Mariæ Kirke. Under Frederiksborg Slots ulykkelige brand 1859, gik seks af de syv tilbageblevne tabt; det ene som blev reddet hænger nu i slotskirken. Heldigvis eksisterer de fem malerier i karmeliterklostret stadig, de tre af dem hænger som nævnt i Kapitelsalen, dvs. Hospitalets syge- og kirkesal, mens de to andre i serien hænger i klostrets østre gang på 1. sal.

Mesteren for de meget mørke og måske noget dystre malerier var enevældens førende historiemaler Hinrich Krock (1671–1738) Han var født i Flensborg som søn af en velhavende købmand Valentin Krock og hustru Walborg Peters. Allerede som 11-årig blev han sat i lære hos maleren Johann Eyerschöttel (1640–1703) i Husum. I 1688 kom han til København, og en tid var han elev hos Peter Andersen Nordmand på Frederiksborg. I København skaffede han sig samtidig adgang til kredsen omkring hoffet, og i 1689 rejste han til Italien i den unge Christian Gyldenløves (en af Christian 5.'s sønner) følge. Italien og italiensk kunst blev afgørende for hans videre udvikling som kunstner, og kongen gav ham understøttelse til at opholde sig endnu to gange i landet (1696–99 og igen 1702–05) for at studere og kopiere de italienske mestre. Kopiering dengang var nemlig ikke noget man ringeagtede.

Krock arbejdede med stor energi hver dag, og fra sine rejser havde han medbragt en mængde skitser og tegninger, bl.a. kopier og efterligninger af Rafael, Veronese, Lafranco, Ciro, Ferri, Rubens, Carlo Maratta (den sidstnævnte var lærer for Krock i Rom) og den franske barokmaler Antoine Coypel, som han mødte i Paris ved afslutningen af den tredje rejse.

I 1699 blev Frederik 4. konge af Danmark. Kongen havde været på den sæd-

vanlige dannelsesrejse til Tyskland, Frankrig og Italien. En skarp iagttager mente, at prinsen havde mere sans for Italiens levende skønheder end for Rafaels malerier og slet ikke for statskunsten. Men sikkert var det, at han var begejstret for de italienske slotte og paladser, og han så gerne den livsstil, der udfoldede sig dér omplantet til dansk jord, ikke mindst den Italienske arkitektur og havekunst var han begejstret for. Som bygherre kom han til at markere sig med byggerier som Operahuset, Frederiksberg Slot, Staldmestergården ved Christiansborg, Garnisonskirken, Kastelskirken, Holmens kirkes kapel, Vartov og Fredensborg Slot. Alle disse bygningsværker blev præget af den italienske arkitektur og netop her var der muligheder for en kunstner som Hinrich Krock. Slottenes repræsentative rum skulle gerne foruden stukkatur udstyres med såkaldte plafondmalerier dvs. loftmalerier, med allegoriske, mytologiske og bibelske motiver.

Til Frederiksberg Slot malede han loftmalerierne "Neptun og Galathea", "De fire elementer" og "Olympens guder" i 1702, og efter sin hjemkomst fra den sidste rejse var der mange bestillinger, først og fremmest af kongen selv, men også af rigets øverste embedsmænd. I 1708-09 fik han sammen med Benoit le Coffre (1671–1722) bestilling på ikke færre end tyve loftsmalerier til Frederiksberg Slot, hvoraf hovedparten er bevaret i dag, heriblandt "Tiden bringer Sandheden for Dagen", "Flid, årvågenhed og dovenskab" og "Flora". Det største af hans billeder er "Lammets tilbedelse" til slotskirken. 1709 malede han fire malerier med regalierne til Rosenborgs riddersal til forherligelse af enevoldskongen. I 1720 var der bestilling på loftmalerier til kongens kancelli, (i dag Finansministeriets røde bygning på Slotsholmen) hvoraf fire er bevaret i dag: "Sejren", "Herkules' apoteose", "Fred og retfærdighed" og "Det guddommelige forsyn". 1723–25 afleverede han 11 loftsudsmykninger på Fredensborg, et til havesalen forestillende Danmark og Norge "Olympens guder og fred".

Men det var ikke kun kongen, der bestilte

Krocks malerier. I Strandgade 6 på Christianshavn ligger et hus opført 1703 af storkøbmand Abraham Lehn, og huset er nylig restaureret. Tre af husets rum i stueetagen er helt mirakuløst bevaret næsten intakt til i dag. At opleve disse rum, hvoraf et er afbildet på denne side, er som at træde ind i købmandsfamiliens privatbolig i første halvdel af 1700-årene. Her er stukarbejde, arkitektur og malerkunst gået op i en højere enhed. Købmandens borgerlige interiør har kunnet måle sig med adelens palæer, og familien blev da også regnet for at høre blandt byens rigeste. Blandt kendte folk, som har boet i huset, er søhelten Tordenskjold, der boede her i sit sidste leveår i 1720. Bygningen huser i dag Dansk Forfatterforening, der bruger lokalerne til møder, kurser, udstillinger, arrangementer og legatoverrækkelser. Der er offentlig adgang ved særlige lejligheder, f.eks. på Kulturnatten og ved oplæsningsaftener.

I Krocks loftmalerier møder vi her "Abraham der tager imod Vorherre og hans engle" en suite af vægmalerier, mens "jagtens gudinde har nedlagt et vildsvin" ses på den lille sals loft. Her er "Abraham og Isak på Offerbjerget". Salens rigt udsmykkede stukloft er modelleret af Polzzi. Et loftsmaleri forstiller "Dyden fremkalder Misundelsen og besejrer den", et andet "Tiden kalder sandheden frem og ødelægger Løgnene". Der har oprindeligt været langt flere malerier, men de gemmer sig under senere tiders tapeter og maling.

Hele Krocks enorme produktion blev til på grundlag af de skitser, tegninger og kopier han hjembragte fra sine rejser. Hans forståelse for samspillet mellem arkitektur, stukkatur og maleri skabte nogle hidtil ukendte fornemme interiører i Danmark. Fra 1704 fik han fast løn som hofmaler, foruden at han blev honoreret for hvert nyt arbejde; i 1722 blev han udnævnt til kancelliråd. Allerede i 1701 havde han foreslået oprettelsen af et kunstakademi, og i 1738 oprettedes et dansk kunstakademi godkendt af Kong Christian 6. Hinrich Krock blev dets første leder, men han døde desværre kun en måned senere.

De tre store malerier i karmeliterklostrets kapitelsal forestiller:

1. Abigael, der beder Kong David om nåde for sin mand Nabal (1. Samuels bog 25,23).
2. Dronning Ester, der beder sin gemal Kong Ahasverus om nåde for det jødiske folk (Esthers bog 5,2).
3. Faraos datter finder den nyfødte Moses i en sivkurv i Nilen (2. Mosebog 2,6).

I gangen uden for den såkaldte Musikstue på 1. etage hænger Krocks to andre malerier:

4. Daniel forsvarer den for ægteskabsbrud anklagede Susanne (Tillæg til Daniels bog).
5. Rebeka og Eliezer ved brønden (1. Mosebog 24, 17).

Platanen på Axeltorv

af Lars Bjørn Madsen

Helsingørs gamle Axeltorv har i mangfoldige år været prydet af et platantræ, der er så stort, at man kunne tro, det var jævnaldrende med torvet. Det er det nu ikke, så helsingoranerne skal ikke tro, at vort torv kan hamle op med hovedstadens Graabrødretorv desangående. Smuk er vor platan ikke destomindre; vi glæder os over den, og den synes da også at trives i bedste velgående, selv om den ikke er så hurtig i vendingen, når det gælder forårets løvspring, men det skyldes, at plataner i virkeligheden hører til i Europas sydligere himmelstrøg og derfor venter på mere sikkert lunt og lyst vejr før de lader deres ahornlignende blade komme til syne.

Torsdag den 10. maj 1979 kl. 11 om formiddagen blev platantræet plantet på Axeltorv under stor bevågenhed. Det var en 32-35 år gammel, 12 meter høj og 3,5 tons tung platan, der af vognmand H. Andersen fra Tulstrup ved Hillerød blev fragtet til sin forhåbentlig blivende plads. Træet havde nemlig ført en ganske omtumlet tilværelse, siden det satte sine første spæde rødder på Ravns Planteskole i Sørup ved

Formanden for teknisk udvalg, senere borgmester Knud Axelsen kaster den første spadefuld jord på træets tvtte rodnet. I dag står den herejste platan solidt og godt på torvet og trives tilsyneladende i bedste velgående.

Fredensborg. Planteskoleejer Hans Kjærgaard havde nemlig i sin tid leveret træet til Lyngby, hvor det stod nogle år, indtil det måtte vige pladsen for en ny vej. Normalt fælder man uhæmmet træerne, når bilerne kræver stadig mere plads, men de behjertede sjæle i Lyngbys park- og vejafdeling valgte at returnere træet til planteskolen i Fredensborg, hvor det siden blev plantet om hvert fjerde år for at sikre, at træets rødder forblev så finmaskede, at det kunne tåle en ny flytning og genplantning. Derfor var rod- og jordklumpen omkring træet da også af en passende størrelse, da det endelig blev fragtet til Helsingør hin forårsdag i maj. Med lastbilens kran blev træet sænket ned i hullet, og formanden for teknisk udvalg, den senere borgmester Knud Axelsen, fik æren at påbegynde tildækningen af rødderne med god lokal muldjord. "Måtte dette træ blive til glæde og gavn for alle torvets brugere", var Axelsens ønske.

Herover: I tiden omkring 1900 var såvel torv som de omkringliggende gader belagt med brosten. Det gav den rolige, ensartede flade, man nu atter har tilstræbt med den moderniserede gadebelægning, der er lagt i 2004-05. Dengang havde torvet kun en krans af lindetræer og ikke et træ i midten, som man først fik med platanen i 1979.

Træet kostede Kommunen den ikke helt ringe sum af 20.000 kr inclusive udplantning og 5 års garanti. Da platanen var plantet, kunne borgerne efter godt 3 uger glæde sig over, at træet trodsede sin ublide medfart og sprang ud helt efter alle beregninger. En sekskantet bænk blev sat rundt om træet som et værn og samtidig for at "man kan sidder og henfalde i sydlandsk stemning på en varm sommerdag i det nordeuropæiske".

Som sædvanlig var der både utilfredshed og glæde at finde hos helsingoranerne. En stærkt indigneret herre mente således, at det var skandaløst at plante et så stort træ midt på torvet: "Skal vi nu til at lege jul på Axeltorvet hele året?" spurgte han. Derimod udtrykte en dame stor tilfredshed med det nye træ: "Vi kan ikke få træer nok i Helsingør, og så slipper vi da heldigvis for alle bilerne".

Torvets platan er ikke Helsingørs første af slagsen. Allerede i 1862 kunne helsingoranerne glæde sig over en stor, meget gammel platan på den nuværende Wiibroe Plads. Det var en platan, der havde stået i haven til Øresunds Toldkammer, hvis

meget fornemme facade havde prydet havnefronten siden 1740, hvor huset blev opført til erstatning for en faldefærdig senmiddelalderlig bygning på stedet. Da øresundstolden langt om længe blev ophævet i 1857 til mange søfartsnationers store glæde, besluttede man at udvide Helsingør Havn betydeligt ved at grave et nyt havnebassin ind mellem byen og Kronborg, og i den forbindelse måtte man nedrive den nu overflødige toldkammerbygning, der ellers ville have ligget tværs over den nye havnegade med hjørnet ude i bassinkanten. Resten af toldkammerets bygningskompleks, heriblandt den fornemme tolddirektørbolig op mod Stengade, blev benyttet som opholdsrum og kontorer i forbindelse med havneudvidelsen, og da denne var tilendebragt i 1862, blev også disse bygninger nedrevet, således at man kunne afgrave og planere hele toldkammerkompleksets grundareal - og dermed også fjerne toldkammerets store, smukke have, der optog hele den østlige del af arealet. Afgravningen og planeringen af arealet betød, at den østlige ende af Stengade nu kom til at ligge højt hævet over denne nye plads, hvorfor man måtte bygge det stadig eksisterende, stensatte glacis med en trappe for enden af gaden ned til havnen. Denne trappe, der var flankeret af 2 gaslygter, er i for længst fjernet til fordel for en udvidelse af Havnegade. Ved afgravningen af haven nænnede man ikke at fjerne den store, gamle platan, der derfor fik lov til at stå tilbage på en høj med sneglegang - en slags gravhøj over øresundstoldens gyldne dage, der samtidig viste, hvormeget der var afgravet.

På billedet herover - en akvarel udført af Carl Neumann fra 1864, der viser prinsen og prinsessen af Wales ankomst til Helsingør den 6. september under stor offentlig bevågenhed - ses den gamle platan i sin nye rolle som prydelse for den nye "Forrige Øresunds Toldkammers Plads". På højen står helsingoranerne tæt og følger interesseret med i begivenheden.

Platanen levede i ganske mange år, men må være fældet i slutningen af århundredet. Et træsnit i Illustreret Tidendes bind 20 fra 1879 viser platanen en kold februardag, hvor højen omkring træet synes at være gravet bort, hvilket næppe har været befordrende for træets sundhed. I dag er pladsen prydet af løven fra den springvandsfontæne, som Helsingør Vandkompagni i 1829 skænkede Øresunds Toldkammer til opsætning på pladsen foran toldkammerbygningen. Den blev solgt ved auktion i 1859, men kom tilbage til pladsen i 1910.

Sagt om husdyr i sagn og fortællinger

samlet af V.J. Brøndegaard i Folk og Fæ

Der gik mange sagn om spøgelsesheste. De mere fredelige var om den lange hest, mose-, dam- eller bækhesten. Beretninger om dem stammer mest fra Jylland, især i Midtjylland. Damhesten er en "hvid" hest, som menes at leve visse steder i søer og damme, hvorfra den undertiden går op og tumler sig på marken. "Således gik en hvid hest om natten i skiftevis den østre og den vestre bæk, som løber gennem Hornbæk. Man troede det var bækkemanden, "der skabte sig om til en hest". Glumsoen var i den sjællanske almues overtro "et farligt spøgelse, hvortil børn født i dølgsmål og udsat af moderen skal blive forvandlet. Sådan en glumso regnes for meget farlig at møde om natten, især for dem, der har pung eller tobakspung af svineblære på sig, da den kløver folk fra neden og opad. Mellem Esrom og Villingerød druknede en pige sit barn og sig selv i en dam, og dér gik hun igen som en broget glumso med ni grise efter sig, "så mange børn var det Vorherres mening hun skulle have født".

Nytårsnat søgte pigerne til hønsehuset for at få at vide, om de ville blive forlovet eller gift. De bankede tre gange på døren, og galede en hane derinde var det et godt tegn, men derimod et dårligt hvis en høne lod sig høre (beretning fra Helsinge og Hornbæk). I Hornbæk gik drenge fastelavnssøndag fra dør til dør med et afhugget hanehoved, pikkede med dets næb på folks ruder og bad om penge.

Rotter og katte i Hornbæk, Ålsgårde og Hellebæk

Hellebæk og Hornbæk levede i fjendskab; indbyggerne kaldte hinanden for katte og rotter. Det er fra en beretning, en anden siger at det hed det sig at Kattene var øgenavnet til beboerne i Ålsgårde, der fik skyld for at komme i klammeri og slås.

Ja så må man jo næsten gå ud fra at rotterne var dem i Hornbæk.?

Som et godt supplement til Forening & Museum kan de af vore læsere, der har adgang til internettet med fordel kigge nærmere på vor hjemmeside www.helsingor.dk/museum, hvor der gives meddelelse om alle Helsingør Kommunes Museers aktuelle udstillinger og arrangementer. Det er planen, at man endvidere vil kunne se såvel museumsbladet som vore foldere og brochurer på vor hjemmeside.

Forenings-kalenderen

Kommende arrangementer

Lørdag, den 19. marts 2005, kl. 14.30
Ingrid Dora Jarnbjer (omtalt i F&M nr. 4/2004)

Lørdag, den 21. maj 2005, kl. 14.00
Byvandring i Hellebæk
Lokalhistorikeren Erik Trolle vil denne eftermiddag fortælle om og føre os rundt i det dejlige Hellebæk. Vi mødes på Hammermøllens parkeringsplads i Bøssemagergade. Tilmelding til byvandringen skal ske til **Jens Erik Nielsen på telefon 4921 7087** – helst i aftentimerne. ***Seneste tilmeldingsfrist er 18. maj 2005.***

Lørdag, den 11. juni 2005
Bustur til Bjäre-halvøen i Sverige
Vi tager med HH-Ferries klokken 08.30 og mødes et kvarter før afgang. Vel ankommet til Helsingborg, hvor vores bus venter, kører vi ud på Kullen-halvøen og direkte til Brunnby, hvor vi aflægger besøg i kirken med de mange imponerende kalkmalerier fra 1500-tallet. Herefter kører vi til den lille idylliske havneby Arild, hvor vi skal besøge byens to kapeller. Turen fortsættes via Ängelholm til Båstad kirke på Bjärehalvøen. Herfra går turen til Hovs Hallar, der er et bronzealderlandskab. Klippekysten her viser sig i al sin vælde med høje, forrevne partier langs stranden, der domineres af en rødgrå jerngnejs med sprækker i alle retninger, forvitret gennem tusinder af år. Rullesten i tusindvis danner strandbred og baglandet stiger til 153 meters højde. Vi indtager frokosten på restauranten her. Efter frokost er næste mål Gröthögarna, der er en samling røser, dvs. gravhøje, udelukkende opbygget af sten, som vi ikke har magen til i det øvrige gamle danske land. Bussen kan ikke transportere os helt ud til røserne, hvorfor dette udflugtsmål kun nåes til fods.
Efter traveturen fortsættes via Torekov til Dagshög, der er Skånes største bronzealderhøj og så går turen atter hjemad og vi forventer ankomst til Helsingborg ved 17-tiden og returnerer med en færge.
Prisen for turen påregnes at blive 350 kr., der inkluderer færgebillet, frokost og bustransport og tilmelding skal ske til Jens Erik Nielsen på telefon 4921 7087 - helst i aftentimerne. ***Seneste tilmeldingsfrist er 28. maj 2005.***

Søndag, den 5. juni 2005 fra kl. 12.00
Grundlovsfest (omtales i næste nummer)

To generalforsamlinger
i Museumsforeningen den 2. marts

Som tidligere annonceret, holder Helsingør Museumsforening ***ordinær generalforsamling*** på Bymuseet ***onsdag den 2. marts 2005 klokken 19.*** Dagsorden vil være ifølge lovene.
Alle bestyrelsesmedlemmer mm. er villige til genvalg. Umiddelbart efter den ordinære generalforsamling afvikles en ***ekstraordinær generalforsamling*** med vedtægtsændringer som eneste punkt på dagsordenen.
Vedtægtsændringerne er foranlediget af, at bestyrelsen finder det ønskeligt, at en repræsentant for "Værftsgruppen/Værftsmuseet" kan indtræde som selvskrevet medlem af bestyrelsen for Museumsforeningen.
Endvidere vil der blive foreslået en vedtægtsændring, som fremover skal gøre det lettere at ændre på vedtægternes udformning - dog ikke på bestemmelserne vedr. eventuel nedlæggelse af foreningen.

Bestyrelsen